

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU
FAKULTET ZA ODGOJNE I OBRAZOVNE ZNANOSTI U OSIJEKU

Gabrijela Astaloš

**KULTURA I TRADICIJA VINKOVAČKOG KRAJA U KURIKULUMU
PREDŠKOLSKOGA OGOJA I OBRAZOVANJA**

DIPLOMSKI RAD

Osijek, rujan 2018.

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU
FAKULTET ZA ODGOJNE I OBRAZOVNE ZNANOSTI U OSIJEKU
Sveučilišni diplomski studij ranoga i predškolskoga odgoja i obrazovanja, Osijek

**KULTURA I TRADICIJA VINKOVAČKOG KRAJA U KURIKULUMU
PREDŠKOLSKOGA ODGOJA I OBRAZOVANJA**

DIPLOMSKI RAD

Kolegij: Tradicija spontane kulture djece i mladih

Mentorica: doc.dr.sc. Alma Škugor

Studentica: Gabrijela Astaloš

Matični broj: 3314

Osijek, rujan 2018.

Sadržaj

1. UVOD	8
2. VINKOVAČKI KRAJ KROZ POVIJEST	9
3. KULTURNO I TRADICIJSKO BOGATSTVO	10
4. GRADITELJSTVO.....	13
4.1. Pučko graditeljstvo	13
4.1.1. Tradicijske kuće istočne Slavonije.....	14
4.1.2. Pomoćne stambene zgrade.....	15
4.1.3. Gospodarske zgrade	16
4.1.4. Stanovi (salaši)	17
5. STARI OBRTI.....	18
5.1. Šeširdžija	18
5.2. Obućar	19
5.3. Glazbalar	19
6. NOŠNJA VINKOVAČKOG KRAJA.....	20
6.1. Ženska nošnja	21
6.2. Muška nošnja	24
6.3. Dječja nošnja.....	24
7. OBIČAJI	25
7.1. Filipovčica.....	26
7.2. Dodole	26
7.3. Krstari.....	26
7.4. Kraljice	27
8. PLESOVI VINKOVAČKOG KRAJA	28
8.1. Plesovi vinkovačkog kraja	28
8.2. Dječje igre i plesovi vinkovačkog kraja	29
9. SCENSKA PRIMJENA FOLKLORA	32
10. TRADICIJSKA KULTURA DANAS.....	33
10.1. Međunarodna smotra folklora.....	33
10.2. Vinkovačke jeseni.....	34
11. NACIONALNI KURIKULUM ZA RANI I PREDŠKOLSKI ODGOJ I OBRAZOVANJE	35
11.1 Cjelovit razvoj, odgoj i učenje djeteta	36
12. PRAKTIČNI DIO RADA – KULTURA I TRADICIJA U PREDŠKOLSKOM ODGOJU I OBRAZOVANJU DANAS.....	38
13. AKTIVNOSTI ZA RAD S DJECOM.....	39
13.1. Dječje tradicijske igre.....	39

13.2.	Dječje tradicijske igre s pjevanjem	40
13.3.	Dječji tradicijski plesovi	44
14.	PISANA PRIPREMA ZA PROVOĐENJE AKTIVNOSTI NA TEMU: “KULTURA I TRADICIJA VINKOVAČKOG KRAJA”	50
15.	ZAKLJUČAK.....	7
16.	LITERATURA	8

SAŽETAK

Ovim diplomskim radom obuhvaćen je teorijski i praktični dio kulture i tradicije vinkovačkog kraja. U prvom dijelu rada opisana je povijest grada Vinkovaca te bogatstva koja ova kraj posjeduje. Nadalje govori se o graditeljstvu istočne Slavonije kroz povijest, kakve su kuće gradili naši stari i po čemu su se nastambe razlikovale. Postojao je niz obrta kojima su se ljudi bavili, navode se šeširdžija, obućar i glazbalar kao najpoznatija zanimanja koja su opstala do danas. U nastavku rada objašnjeno je kako su se odijevali naši stari uz detaljan opis ženske, muške i dječje nošnje koje se kao takve odijevaju i danas. Postoji niz manifestacija i kulturnih zbivanja koja nam daju sliku prošlosti. Vinkovačke jeseni, kao jedna od najpoznatijih manifestacija u Republici Hrvatskoj održavaju se već 53 godine, čime vidimo da su ljudi danas svjesni bogatstva koje vinkovački kraj posjeduje.

Važnost očuvanja kulture i tradicije vidimo i u kurikulumu za rani i predškolski odgoj i obrazovanje koji kao jedan od ciljeva navodi i očuvanje tradicijskih bogatstava.

U drugom dijelu rada navedene su tradicijske pjesme i plesovi naših starih, a koje se i danas provode u ustanovama ranoga i predškolskoga odgoja i obrazovanja te pisana priprema s aktivnostima koje se mogu provoditi u skupinama s djecom kroz duže vremensko razdoblje.

Ključne riječi: kultura, tradicija, pjesme, plesovi, očuvanje, djeca

SUMMARY

This master's thesis covers the theoretical and practical part of the culture and traditions of the Vinkovci region. The first part of the paper describes the history of the town of Vinkovci and the its wealth. Furthermore, it speaks about the construction in eastern Slavonia through the history, what kind of houses were built by our ancestors, and what were differences among the dwellings. There were a number of crafts people dealt with, a hatter, a shoemaker and a musician maker as the most famous professions that survived to date. In the course of the work, it is explained how our ancestors were dressed with a detailed description of women's, men's and children's costumes that are still worn today. There are a number of manifestations and cultural events that give us a picture of the past. “Vinkovačke jeseni”, one of the most well-known event in the Republic of Croatia, has been held for 53 years, and we see that people today are aware of the wealth that the Vinkovci region has.

The importance of the preservation of culture and tradition is also seen in the curriculum for early and preschool education which as one of the goals cites the preservation of traditional riches.

In the second part of the master's thesis there are the traditional songs and dances of our old ones are mentioned, which are still being carried out in early childhood and pre-school education and written preparation for activities that can be carried out in groups with children over a longer period of time.

Keywords: culture, tradition, songs, dances, preservation, children

1. UVOD

Rođena i odrasla u Vinkovcima, živim kulturu i tradiciju rođenoga kraja. Djetinjstvo sam provela igrajući se u mnogim selima kraja te sam tako upoznata s bogatstvima koje isti posjeduje. Članica kulturno – umjetničkog društva Lisinski bila sam duži niz godina, gdje sam stekla znanja o pjesmama i plesovima vinkovačkog kraja, ali i tradicionalnim pjesmama i plesovima cijele Republike Hrvatske, i šire. Za temu diplomskog rada odlučila sam se s ciljem produbljenja vlastitog znanja o navedenom, ali jednako tako kako bih proučila koliko i što današnje, nove generacije djece znaju o bogatstvu kraja u kojemu žive. Djeca sve više vremena provode pred računalima i ekranima te tako zaboravljaju čari igre na ulicama grada/sela. U kurikulumu preškolskoga odgoja i obrazovanja u mom kraju učestale su aktivnosti s temama kulture i tradicije vinkovačkog kraja jer odgojiteljice žele prenijeti djeci u odgojnim skupinama sva znanja koje one imaju o našoj kulturi i tradiciji. Odgojiteljice u vrtićima provode aktivnosti “starih zanata”, aktivnosti u svezi Vinkovačkih jeseni i drugih folklornih smotri. U budućnosti ću i sama provoditi što više tradicijskih igara i bogatiti dječje spoznaje na način kako su se igrali naši stari.

2. VINKOVAČKI KRAJ KROZ POVIJEST

Vinkovačkim krajem se danas općenito naziva onaj dio Vukovarsko - Srijemske županije koje je do novog teritorijalnog ustroja Republike Hrvatske iz 1992. godine bio u sastavu bivše općine Vinkovci. Teritorijalno prostorni obrisi bivše općine Vinkovci, odnosno današnje prostorno-kulturološke, ekonomske i političko-upravne sintagme Vinkovački kraj imaju svoje povijesno ishodište u teritorijalno-političkim promjenama koje su se dogodile u zadnjoj četvrtini 19. stoljeća. Prema popisu iz 1991. godine (Petković, 2006) općini Vinkovci pripadalo je sljedećih 39 seoskih naselja: Stari i Novi Mikanovci, Vođinci, Ivankovo, Retkovci, Prkovci, Andrijaševci, Rokovci, Jarmina, Karadžićevo, Markušica, Podrinje, Gaboš, Ostrovo, Korod, Antin, Antinska Mlaka, Tordinci, Nuštar, Marinci, Cerić, Mirkovci, Stari i Novi Jankovci, Srijemske Laze, Slakovci, Orolik, Vinkovački i Šidski Banovci, Đeletovci, Ilača, Nijemci, Apševci, Podgrađe, Lipovac, Komletinci, Otok i Privlaka kojima je općinsko i upravno središte bio grad Vinkovci.

Područje današnjih Vinkovaca i njegove bliže okolice ljudi nastanjuju već oko 7000 godina. Arheološka istraživanja dokazala su postojanje starije faze starčevačke kulture neolitika. Mlađa sopotska kultura (oko 4.250. do 3.350.g. pr. Kr) autohtona je kultura nazvana po lokalitetu Sopot nadomak grada. Rano razdoblje bronzanog doba zastupljeno je specifičnom vinkovačkom kulturom (2.300. - 1.800. g. pr. Kr.). Starije željezno doba karakteristično je po naseljavanju Ilira. U mlađem željeznom dobu dominirala je keltsko-latenska kultura. Novo naselje Cibalae (ilirski: brežuljak) zasnovali su Rimljani kada su počeli sustavno osiguravati granicu na Dunavu zbog obrane od barbarskih plemena. Naselje se postupno romanizira te za cara Hadrijana (117.-138.g.) dobiva status municipija, Municipium Aelium Cibalae. Status kolonije grad najvjerojatnije dobiva za vrijeme vladavine cara Karakale (196.-217.g.) i od tada postaje Colonia Aurelia Cibalae. Grad Cibalae ima veliko značenje za rimsku povijest, jer se tu u blizini 314. godine vodila bitka za prevlast i moć između careva Konstantina Velikog i Licinija. Značaj Cibala potvrđuje podatak da su u tom gradu rođena dva cara, braća i suvladari, Valentinijan I. (321.-375.) i Valens (328.-378.) (Petković, 2006).

Naselje uz rub ruševina antičkih Cibala dokazano postoji od 11. stoljeća. O tome svjedoče razni arheološki ostaci ranoromaničke crkve sv. Ilija, koju je na lokalitetu Meraja

otkrio i istražio arheolog Stojan Dimitrijević 1965. godine. Naselje Sveti Ilija vjerojatno je stradalo prilikom Tatara 1242. godine. Mjesto se oporavilo, pa je u 14. stoljeću sagrađena veća gotička crkva, koja se dijelom naslanja na temelje stare predromaničke crkve. Narodno ime Vinko/Vinkovci uz ono Sveti Ilija upisano je na starim zemljopisnim kartama iz 1592. i 1640. godine. Vinkovci se prvi put spominju u jednom izvještaju iz 1615. godine, uz napomenu da su nekada bili dobro nastanjeni, a pod Turcima su se rasuli u nekoliko sela (Petković, 2006).

Srednjovjekovni posjedi mađarskoga plemstva u okolici Vinkovaca nestali su za vrijeme turske vladavine. Nekada poznato trgovište Sveti Ilija, sada Vinkovci postalo je malo selo, okruženo ostacima starih sela ili tzv. pustoselinama. Uz spaljenu gotičku crkvu sv. Ilije postojao je tzv. Vinkov sokak, zatim desetak kuća na istoku, desetak kuća uz staru cestu od crkve na sjeverozapad. Prema jugu i dalje na istok, gdje je sada središte grada, bili su prazni prostori. Stare odlike toga naselja - plodno tlo, šumovito područje, rijeka Bosut s pritokama, voda stajačica sjeverno od mjesta i brežuljak Borinci, uz prometni značaj, bile su temelj budućeg razvitka (Petković, 2006).

3. KULTURNO I TRADICIJSKO BOGATSTVO

Vinkovački kraj obiluje tradicijskim igrama koje se prenose s koljena na koljena od nastanka igara. Postoje mnoga kulturno – umjetnička društva koja okupljaju kako odrasle, tako i djecu i mlade s ciljem prenošenja pjesama i plesova naših starih, naše kulture. (Knežević, 2002)

Prema Ivančaninu (1971) folklor je naziv za različite aspekte tradicijske kulture, najčešće uobičajen u značenju zajedničkog imena za tradicijske oblike književnosti, glazbe, plesova, dramskog i likovnog stvaralaštva. Riječ folklor dolazi od engleske riječi *folk*: puk, narod + *lore*: nauk, znanje. Izraz folklor prvi je put upotrijebio William Thomas 1846. godine u engleskom časopisu *The Athenaeum*, misleći na narodno znanje. U popularnoj upotrebi folklor označava aspekte koji se u primijenjenim oblicima pojavljuju u gradskoj kulturi, tj. izvedbi scenski adaptiranih pjesama i plesova, izrađenih rukotvorina itd.

Znanost koja proučava pojam folklor naziva se folkloristika, a datira iz predromantizma i romantizma. U Hrvatskom folkloru postoje tri različite etnografske zone, pa tako imamo dinarsku, jadransku i panonsku zonu. U dinarskoj zoni prevladavaju nošnje od domaćeg tkanog i stupanog sukna, izvezeni ukrasi povlače se pred onim utkanima na samom tkalačkom stanu. Prevladavaju tamnije boje (crna, smeđa, crvena, ljubičasta, tamnomodra i tamnozeleno). Bogatija je nošnja ukrašena zlatnim i srebrnim vezom, sa golemim srebrnim filigranski izrađenim tokama. Po svojoj formi u dinarskoj plesnoj zoni nalaze se otvorena i zatvorena kola, pa i više takvih kola iz kojih se ponekad može izdvojiti i samostalan par (Ivančan, 1971).

Od stilskih značajki tu su visoki i snažni poskoci s noge na nogu ili na istoj nozi po više njih. U jadranskoj zoni stara nošnja i dalje živi na pojedinim otocima (Susak, Krk, Lastovo) ili priobalnim dijelovima (Konavli). Nošnja je veoma različita: od ženske mini-nošnje (na otoku Susku) do prekrasne ženske nošnje u Konavlima. Na nošnjama se posebno ističu bogati nabori i još bogatije čipke. Tu se pojavljuju, prema formi, dva oblika plesanja. U prvom redu tu su plesovi u paru, ali parovi nisu jednolično raspoređeni po krugu. Drugi oblik plesanja izvodi se u dvije nasuprotne linije. Stil plesanja u jadranskoj zoni ima dvije komponente, prva je prebiranje nogama pri plesu, a druga su individualne vrtnje, često intenzivne (Ivančan, 1971).

Posljednja je panonska zona, u koju pripada i vinkovački kraj, a odlikuju ju široke, prostrane i bogate muške i ženske nošnje, izrađene pretežno od lana i pamuka, a manje od pletene i stupane domaće vune, različite kako po kroju i naborima, tako i po ukrasima. Variraju od rijetkog siromašnog jednobojnog veza, do gustog mnogobrojnog s biljnim i životinjskim

ukrasima. Odjeća je često ukrašena kožnatim prišivcima. Također se koristi i raznovrstan nakit, od srebrnjaka, dukata, do raznih ogrlica od perlica (Sekulić, 2007).

U panonskoj zoni plesovi se najčešće izvode u zatvorenom kolu koje može biti veće ili manje. Plesači su najčešće kompaktно vezani jedan s drugim i to tako da svaki pruža ruke ne prvome do sebe nego onome drugom. Na taj su način tijela zbijena jedno do drugoga. Ruka se prihvaćaju sprijeda ili iza pojasa plesača. Pomicanje u kolu vrlo je blago na jednu ili drugu stranu nezavisno o tome da li je ples izveden u jednom ili drugom smjeru. Od stilskih karakteristika ovdje je karakteristično drmanje, plesanje uz intenzivne vertikalne titraje (Ivančan, 1971).

4. GRADITELJSTVO

Podjela seoskog graditeljstva izvršena je prema principu po kojem se zgrade koriste u sredini gdje su nastale, dakle prema njihovoj funkciji. Takva podjela omogućava preglednost graditeljskih vrsta i prikaz njihovog prostornog širenja, te uočavanje sličnosti i razlika koje ovdje postoje (Španiček, 1995).

4.1. Pučko graditeljstvo

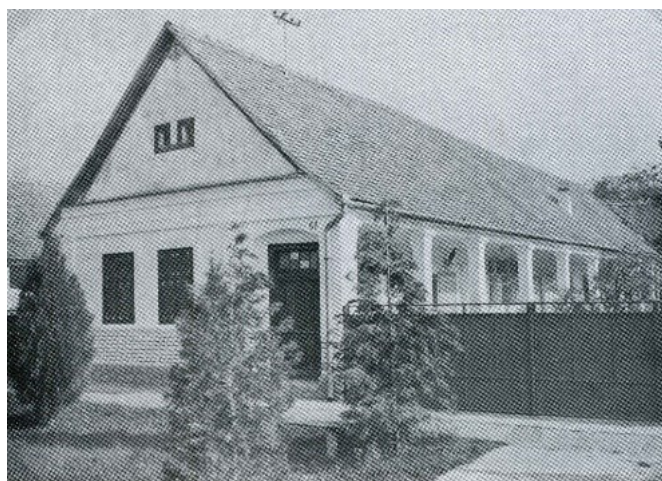
U knjizi Žarka Španičeka (1995) vidimo da je starost tradicijskih seoskih građevina sačuvanih na terenu razmjerno mala, osim u izuzetnim slučajevima tek nešto više od jednog stoljeća, nameće se pitanje kako su slavonske kuće izgledale u ranijim razdobljima, odnosno kada su se i kako formirali njihovi prepoznatljivi oblici koji danas čine sadržaj pučke arhitekture.

Pučko gospodarstvo se dijeli na:

- stambenu arhitekturu (kuće ipomoćni stambeni objekti)
- gospodarske zgrade (hambari, čardaci, krušne peći, štagljevii ostali gospodarski objekti)
- stanove (salaše)

4.1.1. Tradicijske kuće istočne Slavonije

Razlikujemo tri osnovne tipološke skupine među seoskim kućama istočne Slavonije. Prvu grupu čine kuće pravokutnog, ponekad i dosta izduženog tlocrta, kao što se vidi na fotografiji pod brojem 1, koji se proteže u dubinu dvorišta. Često su podignute uz uličnu građevinsku liniju s trokutastim zabatom okrenutim prema ulici (slika 2). Ulično pročelje karakteriziraju dva prozora, a ponekad i ulaz u trijem, tako da se u kuću pristupa direktno s ulice. Drugi tip predstavljaju stambene zgrade podizane uzdužnom stranom prema ulici. Imaju više prozora na uličnom pročelju, a najčešće su građene na širim parcelama. Posljednju tipološku grupu čine kuće u ključ (slika 3) (Španiček, 1995).

Slika 1. Zabatna kuća od navoja (Španiček, 1995, 171)

Slika 2. Uzdužna kuća (Španiček, 1995, 172)

Slika 3. Kuća u ključ (Španiček, 1995, 173)

4.1.2. Pomoćne stambene zgrade

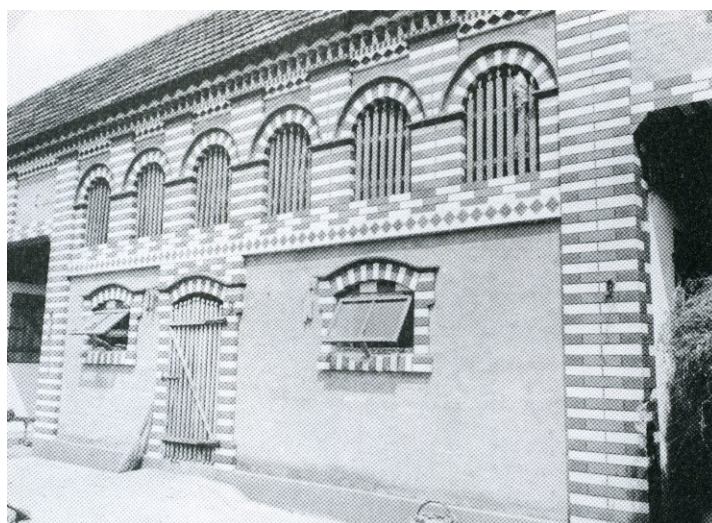
Ovu skupinu objekata čine kućari i ljetne kuhinje. Koliko je bilo važno značenje kućara u tradicijskim obiteljskim zajednicama, vidi se iz nadahnutog Lovretićevo opisa: *"U ambarima je sva litina, ali u kućarima je sve blago, sva vridnost, sva lipota. Kućari su obično iza kuće, ili spram kuće, ako je avlija široka. Koliko je oženjeni u kući, toliko treba kućara. Svaki par ima svoj kućar. U kućaru djevojka divuje, ondje se opremlja, ondje ruvo slaže, ondje je mati svituje, onamo joj se i momak potkrade. Kućar je ništa, što svaka kuća mora imati. Liti noćivaju samo stari u sobi, a mlađe je sve po kućarima, a mladi parovi, pa makar se u po zime vinčali, nikada ne noćivaju u družinskoj sobi. Kućari su seoski potajni zakloni."* (Španiček, 1995, 43 prema Lovrećić, 1990, 68)

Ljetne kuhinje su novija pojava u tradicijskom seljačkom graditeljstvu a vremenski se mogu smjestiti uglavnom u prvu polovicu 20. stoljeća. Ljeti se u njima kuha, pere rublje, priprema zimnica, često objeduje, boravi i odmara, a obavljaju se i drugi manji kućni poslovi (Španiček, 1995)

4.1.3. Gospodarske zgrade

Hambar ili, kako ga u Slavoniji zovu "ambar" (slika 5), je najvažnija, a često i najljepša gospodarska zgrada. Njegovo značenje leži u namjeni, jer služi za čuvanje stočne i ljudske zrnate hrane. Zbog toga mu je unutrašnjost podijeljena na "okna" pretince za razne vrste žitarica. Svojim oblikovanjem, konstruktivnim i dekorativnim rješenjima, ambari su često bili pravi ukras dvorišta. Oni izražavaju drugačiji odnos prema izgrađenoj okolini u koju se nastoji unijeti ljepota pa i kićenost, za što je trebalo i vremena i truda. Nadalje u gospodarske zgrade pripadaju i "čardaci" (slika 6) koji u najvećem dijelu Slavonije označavaju spremišta za kukuruz u klipu. Krušne peći bile su važan dio inventara seoskog dvorišta, osobito u brojnijih obitelji. Samo se u njoj moglo ispreći dovoljno kruha za višečlane zadruge, pogotovo stoga što se naporan i dugotrajan posao mješanja i pečenja kruha obavljao jednom u 8 do 10 dana. U gospodarske zgrade pripadaju i štagljevi (slika 4) koji su prvenstveno bili namijenjeni spremanju sijena za stoku, ali i žitnog snoplja koje je ovdje ostajalo do vršidbe (Španiček, 1995).

Slika 4. Dekorativnozidan i obojen štagalj (Španiček, 1995, 304)

Zajednička je karakteristika svih gospodarskih zgrada da su bile ukrašavanje na razne načine bojanjem, urezivanjem ornamenata i vitica, rozetama, izradom pletera i raznim drugim načinima. Ovo dekorativno oblikovanje ujedno pokazuje kako se u malim seoskim sredinama mogla razviti lokalna graditeljska moda, gotovo jedan umjetnički stil (Španiček, 1995).

Slika 5. Ambar iz 1878.godine (Španiček, 1995, 296)

Slika 6. Ornamentiran čardak (Španiček, 1995, 300)

4.1.4. Stanovi (salaši)

Vrlo značajnu ulogu u tradicijskom seljačkom gospodarstvu, načinu stanovanja i životu imali "stanovi", "salaši". Razvoj salaša potaknula su dva bitna uzroka: obiteljske zadruge i regulacija izgradnje slavonskih sela. Podizani su kako bi se zemlja udaljenija od sela lakše obradila, ali i zbog ispaše i žirenja stoke. Salaši su bili osobito značajni u većih obiteljskih zadruga. Njihovom razvijenom gospodarstvu prostor okućnice u selu bio je pretijesan pa su se obitelji naseljavale na salašima (Španiček, 1995).

5. STARI OBRTI

5.1. Šeširdžija

Na području vinkovačkog kraja, kao i na cijelom slavonskom, u sklopu narodne nošnje i općenito odjeće - Šokci su oduvijek i obavezno nosili šešir, odnosno kapu. Starišeširdžijski obrt nažalost je u nestajanju. Na slavonskim prostorima još ga produžava posljednji majstor šeširdžija Stanko Ištoković iz Vinkovaca (slika 7). O šokačkim šeširima pjevale su se i pjesme u kolu, kao:

*Šeširdžijo pravi šešir mali,
da mi stoji bečarski na glavi!*

Šeširdžija je izrađivao različite šešire i šokačke kape, a tu su se našli dječji šeširi, koji se danas vrlo malo nose, za razliku od prije kada je svaki dječak imao šešir (Gligorević, 1998).

Slika 7. Majstor šeširdžija Stanko Ištoković u svojoj radionici (Gligorević, 1998, 91)

5.2. Obućar

Kod starih obrta također želim spomenuti i "šustera" odnosno obućara. Također obrt koji je u nestajanju, a prije je bio važan kao i današnje tvornice obuće. Takav jedan obućarski obrt postoji u Otoku kod Vinkovaca (Gligorević, 1998).

5.3. Glazbalar

Gradnja tambura danas može se svrstati u umjetnički obrt. Tu nema serijske proizvodnje. Sve je rađeno ručno. Svaka tambura je unikat - posebna kreacija i po izgledu, kvaliteti, zvuku, opremi. Kalupe izrađuju sami majstori, te su i oblici slični, ali ipak različiti. Postupak gradnje jedne tambure je spori proces, koji traje mjesec do mjesec i pol dana. Jedan od rijetkih i izučenih majstora glazbalara-graditelja tambura je Đuro Zarić ml.(slika 8) koji je obrt naslijedio od oca (Gligorević, 1998). U proteklih 35 godina kontinuiranog rada, gradi sve vrste tambura slavonsko-srijemskog sustava. Istodobno vrši i popravak žičanih glazbala: gitara, mandolina i svih vrsta tambura.

Slika 8). Glazbalar - graditelj tambura Đuro Zarić iz Vinkovaca (Gligorević, 1998, 56)

6. NOŠNJA VINKOVAČKOG KRAJA

Kao što prehrana stanovništva u tom dijelu Hrvatske ovisi o plodinama zemlje, tako se i sirovine za odjevni inventar namiruju pretežno biljnim vlaknom, lanom i konopljom. Te dvije biljke su pokrivale osnovnu potrebu za tekstilom, prvenstveno za izradu osnovnih dijelova muške i ženske nošnje (slika 9), u kojoj prevladava domaće platno. Muško i žensko ruho (nošnja) izrađeno je uvijek od domaćeg platna i nosi se kao glavna odjeća i ljeti i zimi. Konstrukcija ruha je izvedena tako da su pojedini odjevni komadi dobiveni sastavljanjem ravnih pola platna koje su međusobno po ivici sašivene i zatim nabrane, odnosno složene u manje ili veće čvrste nabore (Radauš – Ribarić, 1975).

Nošnja vinkovačkog kraja se razlikuje od mjesta do mjesta, ali sva mjesta pripadaju istom tipu nošnje. Dakako, postoje i neka mjesta koje po današnjim granicama ne pripadaju vinkovačkom kraju, ali pripadaju tom tipu nošnje. Premda je tip nošnje jednak, svako mjesto je imalo, a ima ih i danas, neke svoje posebnosti: od samog načina izrade nošnje, različitih vrsta tkanina za izradu nošnje, vrste ukrašavanja, nekih različitih dijelova, pa do samog odijevanja, koje se razlikuje od mjesta do mjesta (Radauš – Ribarić, 1975).

Svako mjesto je imalo dijelove nošnje koji su ga karakterizirali i po kojemu su se raspoznavali. Pa tako i Josip Lovretić u svojoj knjizi Otok govori: *"U koje god selo dođeš, pa upitaš, di se narod najljepše odijeva, reći će seljani - eto u našem selu. Pokudit će sva sela uokolo, jer im je oko naviklo na svoje pa im se tuđe ne dopada. Što je selo od njih dalje, manje im je mило odijelo njihovo. I Otočani i svi drugi hrvatski seljaci razaznaju i poznaju ljude i žene iz drugih sela po odijelu... Žene poznaju bolje, otkud je koja žena, jer ljudi samo promotre u čas čovjeka, a žena gleda, kakav je i posao na odijelu."* (Lovretić, 1990).

Slika 9. Ženske narodne nošnje

6.1. Ženska nošnja

Vinkovačko područje u prošlosti se odlikovalo bogatstvom u izradi i ukrašavanju nošnje. Žensko ruho javlja se u nekoliko oblika i varijanata. Svima je njima ipak zajednički temelj u platnenoj odjeći koja na cijelom području predstavlja osnovno, glavno ruho, a to je rubina. *Rubina* je cjelovita odjeća koja u jednom komadu oblači tijelo. *Rubinu* sačinjava gornji dio, koji pokriva tijelo do pasa i zove se *oplećak*, i donji dio, takozvani *skuti*. U svim starijim varijantama ta dva dijela predstavljaju jedan cjeloviti odjevni predmet. Još sredinom prošlog stoljeća cjelovita slavonska rubina u istočnoj se Slavoniji počela odvajati na svoje sastavne dijelove, *oplećak* i *skuta*, koji se na tijelo oblače svaki za sebe, ali kao ruho i dalje predstavljaju cjelinu. Starinsko tzv. *starovirsko* ruho u kojem je rubina ukrašena crvenim, modrim ili crnim vezom, odnosno njihovim uzajamnim kombinacijama zove se *vezenka*. Vez je izveden dužinom rukava u nekoliko pruga i na stražnjem dijelu skuta također u nekoliko uzdužnih pruga - stupova, kao i poprečnom prugom izvezenom iznad poruba. Rubina se opasuje vunanim *pasom*, *tkanicom*. Uz *vezenku* ide suknena *pregača* od domaćeg tkanja. Oko vrata polaže se bijela marama, nekad i kupovna od šarenog pamučnog materijala, *zejtinka*. Uz ovu starinsku nošnju idu vunene veoma dekorativno ispletene šarene čarape i opanci. Na glavu se stavlja bijela marama. Uz takvo starinsko ruho u hladnije vrijeme oblačio se krzneni *kožušak* bez rukava, bogato ukrašen ogledalcima i šarenim kožnim aplikacijama, a u zimsko doba i nešto duži kožuh s rukavima ili suknena *aljina* te štrikana *rekla*. (Radauš – Ribarić, 1975).

Usporedno uz starinsku nošnju za svečane prilike mlađi je svijet odijevao nošnju koja je naizgled drugačije, iako joj je osnovno ruho istog kroja i konstrukcije. Ova se nošnja od one prethodno opisane razlikuje samo po materijalu, tj. po finom pamučnom tkanju ili svilenom domaćem tkanju i po ukrasu koji je izveden u zlatnom odnosno šarenom svilenom vezivu (slika 10). Uz takvu nošnju i ostali dijelovi, *pregača* i marama oko vrata izrađeni su od svilene tkanine, od domaće, prirodno žućkaste i kupovne svile, brokata ili teškog atlasnog tkanja. Široka svilena *pregača* i marama oko vrata najčešće su od crnog svilenog atlasa i na njima je izrađen bogati ukras zlatnom ili srebrnom žicom (Radauš – Ribarić, 1975).

Slika 10. Nošnja vinkovačkog kraja

Kako je takvu nošnju nosio samo mlađi svijet u svečanim zgodama, nalazimo i dva različita načina opremanja glave, onaj djevojački i onaj za mlade udate snaše odnosno mlade žene. Udate žene poštuju stari običaj i pokrivaju kosu i to tako što na glavu prvo stavljaju kapicu, a preko nje povezuje maramu. Marama je obično izrađena od crne svilene tkanine i ukrašena zlatnim, srebrnim, odnosno svilenim vezom. Ta se marama na glavi slaže, povezuje i kopča iglicama na takav način da od nje nastaje neka vrsta kapice, takozvana *zlatara* (slika 11 (Radauš – Ribarić, 1975).

Slika 11. Zlatara i dukati

Djevojke svoju kosu češljaju na sasvim poseban način. Kada se zadjevojče one se češljaju u takozvanu *veliku pletenicu* u kojoj je sva kosa stražnje polovice glave spletena u jedan široki preplet od veoma tankih pramenova. Pletenica se pleće i u sedamdeset pa čak i do sto deset struka. Tako upletena kosa podiže se sa zatiljka i pričvršćuje na tjemenu. S obzirom da je za takvu pletenicu trebalo dosta vremena da se izradi i počeslja, djevojke su počele koristiti umetak koji su samo pripojile svojoj upletenoj kosi. Takav način češljanja s umetkom se primjenjuje i dan danas. Frizura se nadopunjuje cvijećem, dukatićima i drugim ukrasima. Jedinu usporedbu toj nadasve složenoj frizuri nalazimo u načinu češljanja i opremanja glave u vrijeme kasnog rimskog carstva (Žakula, 2006). Kao nakit se pojavljuju zlatne naušnice, obočići, te dukati. Dukati se vežu zlatom ili žutim brišimom (svilenim koncem). Nakon što se povežu nižu se na svilenu traku različitih boja. Tako nanizani dukati se nose na vratu, prsima i na glavi.

Marama mi i skuti sa zlatom,

niz veliki' dukata pod vratom.

U varijanti svečane nošnje, opanke su nadomjestile lagane vezene i lakirane niske cipelelice (Radauš – Ribarić, 1975).

6.2. Muška nošnja

Na području cijele Slavonije, pa tako i vinkovačkog kraja, muška nošnja sastoji se od *gaća* i *košulje* sašivenih od ravnih pola platna. Muška odjeća sa svojim sastavnim dijelovima *košuljom* i *gaćama* predstavlja jednu cjelinu pa su oba ta predmeta izrađena uvijek istovremeno kao par, od iste vrste platna i s eventualnim istovrsnim ukrasom. Za svakodnevno ravno ruho *gaće* su obično uske, nekad sašivene od jedne pole platna za nogavicu, dok se za svečane zgode i za odjeću u koju se opremaju mladići znalo utrošiti i po tri do pet pola za jednu nogavicu. U pravilu su *gaće* duge do poda (slika 12). Kao zimska varijanta (slika 13) u muškoj se nošnji umjesto *gaća* javljaju *rajtozne* (hlače) izrađene pretežno od kupovnog materijala (sukna, samta). *Rubina* (košulja) oblači se uvijek povrh *gaća* i slobodno pada preko bokova. Košulja je ukrašena na prsima utkanicom, vezom ili šupljikom. Svečano momačko ruho je rađeno zlatnim ili svilenim vezom. Košulja se nosi opasana *tkanicom*, vunenim pasom. Neizostavan dio muške nošnje je i *kamizol* (prsluk) načinjen od crnog atlasa ili samta, koji za svečane prigode može biti izvezen zlatom. Zimi nose *aljinu*, kaput od smeđe čohu s rukavima, prost ili ukrašen crvenim, crnim ili srmanim gajtanima. U nošnji vinkovačkog kraja kao gornje ruho nalazimo *reklu* ili *špencl*, kratki kaput pleten od tamnomodre vune s ukrasnom bordurom na rukavima i uz donji rub. Bordura se razlikuje od mjesta do mjesta i tvori obilježje. Među pokrivalima za glavu razlikuju se dva tipa, *šubara* od crnog krzna i *šešir* odnosno kapa koja se također u boji razlikuje od mjesta do mjesta (zelena, smeđa, crna). Muškarci na nogama nose *opanke* ili čizme, a u novije vrijeme nose i svečane muške sandale (Radauš – Ribarić, 1975).

Slika 12. Muška nošnja   Slika 13. Zimska varijanta muške nošnja

6.3. Dječja nošnja

Djeca su u prošlosti, bez obzira na spol, sve do sedme godine, a vrlo često i duže, ovisno o imovinskom stanju roditelja, nosila košuljice. Muške su košuljice bile bez ikakvih ukrasa, ponekad je na sebi imala samo čipku našivenu uz donji rub, dok je ženska košuljica osim čipke bila izvezena na prsima i rukavima. Tako odjevena, djeca su provodila svoje vrijeme većinom bosa do polaska u školu, a ponekad i kasnije. Oglavlju djevojčica su majke i bake pridavale veliku pažnju. Djevojčice su najčešće nosile pletenice (jednu ili dvije) spuštene niz leđa, ili dvije pletenice pričvršćene uz glavu u križ, a kosa iznad čela bila je podijeljena na sredinu ili začesljana unatrag. Na blagdane ili druge svečane prigode oglavljima se posvećivala veća pažnja, pa su ona nerijetko izgledala slično kao i u odraslih djevojaka ukrašena cvjetićima i ukrasnim trakama (Ivanković, Šimunić, 2001).

Slika 14. Dječja nošnja

7. OBIČAJI

Običaji su kao i danas bili podijeljeni na domaće i javne običaje. Za svaki običaj, bilo domaći ili javni su postojala nepisana pravila kojih su se svi držali. Od jela, pića, odijevanja, ponašanja do radova u kući i vani. Domaći običaji su se dijelili na običaje o Božiću, pokladne običaje, korizmene običaje i običaje raznih svetaca. Oni koje posebno želim istaknuti su javni običaji, a to su Filipovčica, Dodole, Krstari i Kraljice (Lovretić, 1990).

7.1. Filipovčica

Uoči prvog dana svibnja djevojke se skupe u družine, opreme se u bijelo ruho, neke pokriju glave bijelim maramicama, a neke idu otkrivene glave. Povežu dukate pod vrat. Na grabovu granu privežu novo istkano tkanje, obično što ljepše da se vidi kakve je koja darove istkala za svatove. Predvečer takva družina krene sa svojim granama selom i kroz cijelo selo pjeva. A pjevale su sljedeću pjesmu: *"Filip i Jakob goru lomio. Drvce zeleno, jajce šareno. Filip i Jakob goru lomio, goru lomio, Boga molio, da nam Bog dade, da kiša pade, da kiša pade, da trava raste, da trava raste, da paun pase."* (Lovretić, 1990)

7.2. Dodole

U dodole je obično išla ciganska mladež. Išlo ih je po troje, četvero i jedno od njih je bilo od glave do pete umotano u bazovo lišće. Ulaze redom od kuće do kuće u svako dvorište i gdje god dođu, gazdarica je morala izliti na dodolu punu kantu vode. Dotle je družba dodolina pjevala: *"Naša doda moli Boga, oj, oj, dodo, oj! Da nam pada rosna kiša, da nam topi naša polja, naša polja i livade. Na dodi je košuljica, ni predena, ni vezena, već od zlata salivena."* Nakon što su otpjevali pjesmu, gazdarica daruje družbu dodinu jajima, brašnom ili slaninom (Lovretić, 1990).

7.3. Krstari

Na Spasovo se ženska školska mladež spremala u krstare. Djevojčice su se sve skupile kod jedne i ta je bila krstonoša. Napravili su im od drveni križ, na sredinu stavili ogledalce, a cijeli križ okitili s cvijećem. Djevojčice su se odijevale u djevojačke nošnje. Tada se vidjelo kako će koja djevojčica biti lijepa kada se krene djevojčiti. Osim krstonoše s djevojčicama su išla i četiri dječaka koja su nosila košare, da nose ono što isprose. S njima je išao i gajdaš. Putem kroz selo pjevaju i idu od kuće do kuće. Gazdarica kuće djevojčice daruje slaninom, jajima, brašnom i sirom, a u gospodskim kućama su dobivali i novaca (Lovretić, 1990).

7.4. Kraljice

Ova svečanost slavi se na prvi i drugi dan Duhova. Prvi dan idu djevojke koje su još ponediljni đaci, a drugi dan djevojke koje već svilu nose. Djevojke se oblače u najbolje ruho što imaju. Na glavi nose šešir koji je okićen čapljinim perjem i dukatima. Svaka djevojka u ruci ima sablju na koju su privezane svilene trake. Tako odjevene djevojke zovu se *kraljice*. Kraljica je bilo po deset u družini i još tri djevojke koje su bile odjevene u bijelo ruho, a na glavi su imale tanku bijelu koprenu, zakićenu čapljinim perom. Te tri djevojke zovu se *orubljuje*. Osim njih budu još i četiri djevojke odjevene u najbolje ruho koje na glavi imaju pletenicu i one se nazivaju *družba kraljevska*. Kada kraljice pođu selom, idu dvije po dvije, za njima zajedno tri orubljuje, i zatim opet dvije po dvije družba. Hodeći kroz selo pjevaju (Lovretić, 1990). Nakon što se pjesma završi počinje nova igra koju igraju kraljice sa sabljama. Po završetku njihove igre gajdaš počinje svirati i svi se uhvate u kolo.

8. PLESOVI VINKOVAČKOG KRAJA

"Naš svit vrlo rado igra, pa dok su mladi, idu gajdima, ko ćele na med, a osobito momci i cure" (Janković, 1967).

8.1. Plesovi vinkovačkog kraja

Nekoć se u kolo hvatalo nedjeljom, o blagdanima, pokladama, svatovima i divanima. Svečani plesovi izvodili su se uglavnom uvijek na otvorenom prostoru, pred crkvom, na raskršću putova, u dvorištima, a manji plesovi i plesovi zimi u privatnim kućama, domovima kulture, čitaonicama i gostionama. Kada nemaju gajdaša, pohvataju se u kolo za ruke i hodaju uokolo, jedan pjeva, a drugi za njim otpjevavaju. Nikad ne zna nijedna djevojka kad je učila igrati. Poigravaju koji put potajice, a na Spasovo i poklade pred svijetom, pa kad bude doba da se uhvate u pravo kolo, igraju kao da su uvijek bile u kolu (Lovretić, 1990). U kolo se hvata za ruke, i to tako da se ne uhvati s prvim koji stoji do tebe već s onim drugim, pa su ruke u cijelom kolu prekrštene. Hvataju se muškarci za sebe, djevojke i momci za sebe. Ali opet ima i iznimaka kada se momak uhvati do djevojke. Kada se u kolo pohvataju ne igraju uvijek jedno te isto, već stalno mijenjaju plesove. Izvodila su se otvorena ili zatvorena kola uz pjesme kao: *Oj Ivane Ivaniću, Majka Mari kose plela, Ajd idemo za nogama, Izvir voda izvirala, Igra kolo u dvadeset i dva*. Ova navedena kola su se izvodila u dva tipa kao brza i spora. Ostala kola su se izvodila uz gajde, tamburu samicu, a u novije vrijeme uz tamburaške orkestre. Najpoznatija od tih kola su: *Dere, Šokačko kolo, Ranče, Hajd na livo, Mista, Povračanac, Kalendara, Čire, Nebesko, Kabanica i sersera, Drmeš* (Knežević, 2002).

8.2. Dječje igre i plesovi vinkovačkog kraja

Igra je nešto što dijete prati od njegova rođenja, kako danas tako je to bilo od pamtivijeka. Kroz igru dijete zadovoljava svoju potrebu za kretanjem, a isto tako i socijalizacijom i razvojem osobnosti. Prve igre s kojima se dijete susretalo su bile one koje su im majke govorile i pjevale. To su bile razne pjesmice, brojalice, nabrajalice, brzalice i uspavanke. Kroz njih su se djeca lakše uključivala u vanjski svijet i dolazila do novih spoznaja. Te igre su nerijetko utjecale i na motorički razvoj djeteta, npr. igre s prstićima, rukama, nosićem i slično (Duran, 1995).

Djeca nisu ulazila u kolo s odraslima, pa im nije preostajalo ništa drugo doli igre. Igralo se obično onda kada se moglo okupiti što više djece, poslije škole, na pašnjacima i livadama, te za vrijeme blagdana i drugih prigoda. Najbrojniji, zanimljiv i raznovrstan oblik dječjeg stvaralaštva, koji je bio češći u životima starijih dječaka i djevojčica, su dječje igre uz pjesmu i ples. S obzirom na razlike u odgoju muške i ženske djece u prošlosti, u tim igrama najčešće su sudjelovale djevojčice, a tek nešto kasnije počeli su se i dječaci stidljivo uključivati u igru. Igre koje su igrale djevojčice bile su nešto mirnije i uz više pjesme, dok su dječaci igrali živahne i dinamične igre primjerene njima. U svojim igrama djeca su koristila instrumente koje su sama izradila, pa su se tu našli instrumenti od trstike, drveni štapići, a znali su se tu naći i mali lončići i posudice u koje su djeca udarala. Ponekad je neki dječak znao svirati frulicu ili dvojnice pa im je on svirao u igrama (Knežević, 2002). Evo i opisi nekih igara koje su djeca igrala.

Dječje igre riječima:

- Jednogalo, dvogalo, trogalo, čevrgalo, pegalo, šegalo, egumalo, šegumalo, dedilija, zvrč.
- Puži puž, rogove na babine dolove, ako nećeš pužit, ja ću tebe tužit.
- Tera Plačko goveda i babinu junicu. Zakla baba junicu, daje Plačku guzicu.
- Mara ludara, u dva guza udara, a u treći svira, nikom ne da mira.
- Plačko plače, izgubio gaće, ne smije kući, mama će ga tući (Knežević, 2002).

Dječje igre pjevanjem i plesanjem:

- **Erbe rečke** - djeca se podijele u dvije vrste jedna nasuprot drugoj. Prvo dijete iz jedne vrste poviče: *Erbe rečke!* Zatim mu cijela druga vrsta odgovara: *Erbe tute! Erbe koga ćeš?* Potom ono dijete koje je prvo povikalo govori: *Erbe tebe Ana!* Dijete koje je prozvano pretrči na suprotnu stranu i zamijeni se za mjesto s onim djetetom koje je prvo vikalo (Brdarić, 1986).
- **Igra kolo u dvadeset i dva** - djeca se uhvate u kolo, a jedno dijete stoji unutar kola. Djeca koja su u kolu se kreću u lijevu stranu i pjevaju:
Igra kolo u dvadeset i dva, u tom kolu lipa (Mara) igra. Kakve (Mara) lipe oči ima, da me oće pogledati s njima. Kakva (Mara) lipa usta ima, da me oće poljubiti s njima. Volila bi već carevo blago. Ljubi (Maro) koga ti je drago.
Kada se to otpjeva dijete koje je bilo unutar kola ode do nekog djeteta, poljubi ga i zamijene mjesta (Knežević, 2002).
- **Pošto lonac** - ovu igru igra neparan broj djece, s tim da svi stoje u paru osim jednog djeteta. Veća djeca su lončari, a manja djeca čuče ispred njih i ona su lončići. Ono dijete koje nema para je mušterija. Ona dolazi do lončara i pita ga: *Pošto lonac?* Lončar odgovara: *Po petak, po šestak, pošto ti ga ja ne dam, pa ne dam!* Odmah potom krene mušterija trčati okolo na jednu stranu, a lončar na drugu pa tko prije stigne do lončića njegov je (Brdarić, 1986).
- **Žabe labe** - djeca stoje u parovima, jedni iza drugih, a jedno dijete stoji naprijed ispred njih. Kada to dijete podigne ruke, poviče *žabe labe* i pljesne rukama, par s kraja kolone krene trčati svatko na jednu stranu naprijed, a ono prvo dijete pokušava uhvatit jedno od njih. Ako uspije stane naprijed s tim djetetom, a ono koje je ostalo samo se postavlja ispred njih i ponavlja gore navedenu radnju (Brdarić, 1986).
- **Trule kobile** - igra skupina djece, uglavnom dječaka. Igra se tako da se jedno dijete sagne, a drugo se zaleti i preskače ga. Taj koji preskoči, dođe na prvo mjesto i onda se on sagne. Ostali skaču, jedno po jedno preko njih. Onaj koji padne u preskakanju je trula kobila (Brdarić, 1986).
- **Iz kola u kolo** – djeca se uhvate u kolo koje se okreće u lijevu stranu, svi pjevaju: *„Boštur ja, boštur ti, boštur moje, dvoje, troje, lijepa Ana (na primjer) iz kola van.“* Dijete čije je ime spomenuto okreće se licem izvan kola i ponovno se uhvati za ruke u kolo. Igra se nastavlja sve dok sva djeca ne budu okrenuta licem izvan kola. Kada se svi tako okrenu, kolo se kreće nadesno uz pjesmu: *„Boštur ja, boštur ti, boštur moje, dvoje, troje, lijepa Ana (na primjer) u kolo!“* Prozvano

dijete okreće se licem prema središtu kola i tako sve dok sva djeca ne budu prozvana (Njikoš, 1997).

9. SCENSKA PRIMJENA FOLKLORA

Narodna umjetnost ulazi na suvremenu pozornicu, bilo seosku bilo gradsku u svojim raznim vidovima kao ples, a s njime usporedno i narodna pjesma, svirka, narodna nošnja i poneki element seoske dramske umjetnosti. Ova umjetnost koju su preci stoljećima dotjerivali i davali joj zaokruženu formu poticaj je da se na sceni da nešto vrijedno ne samo s povijesne nego i s estetske strane (Ivančan, 1971).

Želimo li na sceni prikazati dio narodnih umjetničkih tradicija moramo zadovoljiti nekoliko osnovnih kriterija, a to su:

- poznavanje autentičnog materijala
- doživljaj narodne umjetnosti na samom terenu
- prenošenje vlastitog doživljaja na scenu
- poznavanje zakona scene i kompozicije
- stvaranje, uvježbavanje i održavanje pojedine koreografije
- potreban osobni umjetnički pečat stvaraoca (Ivančan, 1971).

10. TRADICIJSKA KULTURA DANAS

Na očuvanju tradicijske kulture danas djeluju mnoge smotre, brojni seminari folklora, susreti, a najveći udio u tome imaju kulturno umjetnička društva koja svojim postojanjem i radom direktno rade na tome. Njegujući stare pjesme i plesove, narodne običaje i narodnu nošnju promiču tradicijsku kulturu i uvode je u neku novu dimenziju i novo vrijeme. Danas su KUD-ovi sve brojniji, okupljaju sve više mladih članova koji žele održati i sačuvati svoju kulturu i baštinu od propadanja (Muraj i Vitez, 2008).

Nadalje na takvom očuvanju kulture radi i Seminar folklora panonske zone u organizaciji Kulturnog centra "Gatalinka" iz Vinkovaca, koji se održava već deset godina. Seminar okuplja polaznike koji su zaljubljenici u narodne plesove i pjesme, koji žele naučiti nešto novo, ali i očuvati ono najvrjednije, tradicijsku baštinu. Također u sklopu toga se organizira i seminar "Etno frizura Hrvatske" koja potiče mlade ljude, pretežno iz frizerske struke, na očuvanje izvornih frizura. Taj seminar ne promiče samo tradicijske frizure, nego ih uključuje i u današnji moderni svijet, pa tako se na njemu mogu vidjeti i brojne etno frizure inspirirane onim tradicijskim (Muraj i Vitez, 2008).

Procesi festivalizacije, zajedno s procesima medijskog posredovana, institucionalizacije, profesionalizacije i internacionalizacije u posljednjih pedesetak godina snažno obilježuju tradicijsku glazbu i ples u mnogim europskim zemljama. Sukladno tomu, u bilo kakvu razmatranju današnje glazbe i plesa, festivali su njihovom neizostavnom sastavnicom. Jedan su od najvažnijih današnjih konteksta i slijedom toga govore o samim folklornim tradicijama, a ne tek o njihovu prenošenju izvan autentične sredine (Muraj i Vitez, 2008).

10.1. Međunarodna smotra folklora

Međunarodna smotra folklora je jedna od najvažnijih hrvatskih smotri folklora, koja je 2006. proslavila svojih četrdeset godina. S obzirom na svoje osnovno programsko usmjerenje Međunarodna smotra folklora je uvijek bila koncipirana kao smotra izvornog folklora. Međunarodna smotra folklora ima svoja dva trajna osnovna cilja. Jedan je u očuvanju folklorne baštine, a drugi u građenju mostova razumijevanja među narodima i kulturama. Postala je vrijednošću - 'neopisivim bogatstvom' ili 'bogatstvom raznolikosti', koje je bilo moguće interpretirati na različite načine (Šeravić, 1990).

10.2. Vinkovačke jeseni

Prije postojanja Vinkovačkih jeseni, na ovim prostorima održavale su se tzv. rajonske smotre kulturno – umjetničkih društava iz regije. Prve Vinkovačke jeseni održane su 1966. godine kao skromna priredba sa simbolikom početka branja plodova, prije svega jabuka na tada poznatoj plantaži voća Borinci i uz sudjelovanje manjeg broja izvornih folklornih skupina iz Slavonije (Landeka, 2007).

*Oj Vinkovci, alaj ste na glasu,
Vinkovačke jeseni vas krasu!
Neka vrisnu žice tamburice,
Nek zaigra srce bećarice!*
(Landeka, 2007).

Vinkovačke jeseni su u svojim počecima zamišljene kao smotra izvornoga folklora istočnoga dijela Hrvatske, ograničavajući se na područje slavonsko-srijemske tradicije. Od 1990. godine prerasle su u republičku smotru izvornoga hrvatskog folklora sa sudjelovanjem folklornih skupina iz inozemstva, prije svega Hrvata koji žive izvan hrvatskih granica. Iz godine u godinu Vinkovačke jeseni su se razvijale i mijenjale, a osnovnim su sadržajima pridodana brojna popratna događanja. Danas su složena i najveća kulturna, gospodarska i turistička manifestacija na ovim prostorima (Landeka, 2007).

Sastavnice i događanja u sklopu Vinkovačkih jeseni su:

- Županijska smotra folklora
- Folklorne večeri
- Državna smotra izvornog hrvatskog folklora
- Dječje vinkovačke jeseni
- Svečano otvorenje
- Svečani mimohod (Landeka, 2007).

11. NACIONALNI KURIKULUM ZA RANI I PREDŠKOLSKI ODGOJ I OBRAZOVANJE

Nacionalni kurikulum za predškolski odgoj i obrazovanje jest dokument pomoću kojega se planiraju, realiziraju i usavršavaju svi procesi rada u predškolskoj ustanovi. Isti je službeni dokument, propisan od strane Republike Hrvatske te sadrži vrijednosti, načela i ciljeve odgoja i obrazovanja djece rane i predškolske dobi. Nacionalni kurikulum pomaže nam u suvremenom shvaćanju institucionaliziranog djeteta te njegovog cjelokupnog razvoja, u svim aspektima. (MZOS, 2014)

Načela nacionalnog kurikulumu za rani i predškolski odgoj i obrazovanje:

- Fleksibilnost odgojno – obrazovnog procesa u vrtiću
- Partnerstvo vrtića s roditeljima i širom zajednicom
- Osiguravanje kontinuiteta u odgoju i obrazovanju
- Otvorenost za kontinuirano učenje i spremnost na unapređivanje prakse (MZOS, 2014, 12 – 17)

Vrijednosti nacionalnog kurikulumu za rani i predškolski odgoj i obrazovanje:

- Znanje
- Identitet
- Humanizam i tolerancija
- Odgovornost
- Autonomija
- Kreativnost (MZOS, 2014, 19)

Ciljevi nacionalnog kurikulumu za rani i predškolski odgoj i obrazovanje usmjereni su prema osiguranju dobrobiti za samo dijete.

Nacionalni kurikulum uključuje:

- Osobnu, emocionalnu i tjelesnu dobrobit
Razvijanje motoričkih vještina, usvajanje higijenskih navika za život, otvorenost djeteta prema svijetu, samosvijest i samopoštovanje djeteta, samoprocjenu mogućnosti djeteta, odlučnost u donošenju odluka, razumijevanje i shvaćanje odluka i njihovih posljedica.
- Obrazovnu dobrobit
Razvoj kreativnosti, stvaralački potencijal djeteta, stvaranje novih ideja te realizacija istih, radoznalost i samoinicijativnost djeteta, samoprocjena djeteta pri učenju novog gradiva, iznošenje vlastitih stavova i načina razmišljanja.
- Socijalnu dobrobit
Prihvatanje i razumijevanje drugih pojedinaca i njihovih različitosti (vjerske, nacionalne, rasne, kulturloške i druge različitosti), uspostavljanje i održavanje odnosa s drugim članovima okoline, etičnost, solidarnost, tolerancija, prilagodba novoj okolini, odgovorno ponašanje prema sebi i drugima. (MZOS, 2014, 24 – 26)

11.1 Cjelovit razvoj, odgoj i učenje djeteta

Jedan od najvažnijih ciljeva Nacionalnog kurikulumu je cjelovit razvoj djeteta i njegovih kompetencija. On sadrži nekoliko ključnih kompetencija za cjeloživotno učenje:

- Komunikacija na materinskom jeziku
- Komunikacija na stranim jezicima
- Matematička kompetencija i osnovne kopetencije u prirodoslovlju
- Digitalna kompetencija
- Učiti kako učiti
- Socijalna i građanska kompetencija
- Inicijativnost i poduzetnost
- Kulturna svijest i izražavanje (MZOS, 2014, 27)

Zadnje navedena kompetencija vrlo je bitna sastavnica ovog rada. Vidimo kako je i u Nacionalnom kurikulumu za rani i predškolski odgoj i obrazovanje uvršteno razvijanje

tradicionale i kulturne svijesti kod djeteta, ovisno od okruženja u kojemu se dijete nalazi. Takve kompetencije razvijaju se poticanjem stvaralaštva u umjetničkim područjima, spoznajom i shvaćanjem različitosti u djetetovoj lokalnoj, nacionalnoj ili europskoj kulturnoj baštini. Svaki pojedinac okružen je nekim bogatstvom, bilo ono kulturno, tradicionalno ili materijalno. Srećom, živim u kraju koji se može dičiti svojim kulturnim i tradicijskim bogatstvima, iste trebamo baštiniti i prenositi takva znanja na mlađe naraštaje. U nastavku rada navodim pisanu pripremu s raznolikim aktivnostima koje se mogu provoditi dan, tjedan, mjesec s djecom u vrtićkim skupinama.

12. PRAKTIČNI DIO RADA – KULTURA I TRADICIJA U PREDŠKOLSKOM ODGOJU I OBRAZOVANJU DANAS

Dosadašnjim radom u vrtiću i sudjelovanjem na stručno-pedagoškoj praksi duži niz godina tijekom studiranja, primjećujem da se u kurikulumu predškolskog odgoja i obrazovanja sve manje spominju teme vezane za kulturu i tradiciju našega kraja, jednako tako i igre i aktivnosti navedene teme. Manji broj vrtića dotakne se sličnih tema u rujnu, kada se u Vinkovcima održava manifestacija „Vinkovačke jeseni“. U tom vremenskom razdoblju djeca se upoznaju sa starim zanatima, starim igrama, poskočicama, pjesmama i plesovima. Svakodnevno odlaze u šetnju gradom kako bi promatrali kako je sve to prije izgledalo, jer organizatori ukrase grad raznolikim materijalima.

Vinkovački kraj nastoji prenijeti život i običaje prethodnih naraštaja, kako djeci, tako i odraslima. U prošlosti su djeca jutra i popodneva provodila u ulici, na poljima, pašnjacima i livadama gdje su provodili svoje djetinjstvo u autentičnim okruženjima lišenim svih medijskih i javnih utjecaja. Tako su djeca nesputano mogla razvijati svoje sposobnosti i uživati u svim tradicijskim igrama koje se prenose s koljena na koljeno. Ovisno o okruženju i kraju u kojem djeca odrastaju, sukladno time razvijaju se i dječji interesi i spoznaje. Današnje moderno vrijeme i suvremeni čovjek sve više ulazi u prostor dječje igre i gradi ju zajedno s djecom, čime se gubi dječja spontanost. Tako se mijenjaju sadržaji dječje igre. Prošlost je bogata raznolikim sadržajima (pjesme, plesovi, uspavanke, poskočice, brojalice i rugalice, itd.) s kojima trebamo upoznavati djecu, jer oni u takvim aktivnostima uživaju i provode sate i sate igrajući se starih igara. Zanima ih kako su njihove bake prale rublje i kuhale ručak, čime su se igrali njihovi djedovi i sl. takve igre i aktivnosti djeci danas trebamo približiti, jer ih mediji i moderne igračke udaljavaju od istih.

13. AKTIVNOSTI ZA RAD S DJECOM

13.1. Dječje tradicijske igre

- Crvena kraljica jedan, dva tri

Jedno dijete koje igra crvenu kraljicu odlazi na udaljenost od desetak metara od ostalih igrača i okrene im leđa. Tako okrenuta kraljica izgovara: „*Crvena kraljica jedan, dva tri!*“, a zatim se naglo okreće prema igračima. Dok je bila okrenuta leđima igrači su se brzo kretali prema njoj, ali kada se naglo okrenula i spazila neko dijete u pokretu, ona ga vraća na početak. Igračima je cilj prvi stići do kraljice i tako preuzeti tu ulogu (Duran, 1995).

- Širi, širi, veseli peškiri

Djeca se drže za ruke u kolu. Kolo se okreće, djeca pjevaju: „*Širi, širi, veseli peškiri, došla ja, došao ti, okreni se Marijo ti!*“, te u pjesmi spominju ime nekog djeteta iz kola. Tada se spomenuto dijete okrene licem izvan kola, ponovno se hvata za ruke i nastavlja igru. Igra se nastavlja sve dok sva djeca ne budu okrenuta licem izvan kola (Njikoš, 1997).

- Dan – noć

Djeca se poslažu u vrstu, njima nasuprot stane jedno dijete iz skupine koje će govoriti: „*Dan/noć!*“ Kada kaže „*Dan!*“, sva djeca moraju ustati, a kada kaže „*Noć!*“ svi moraju čučnuti. U početku igra teče polako, a kasnije dijete govori sve brže i p nekoliko puta kaže „*Dan!*“ ili „*Noć!*“. Igrači pažljivo slušaju naredbe i iz čučnja prelaze u stojeći stav. Kada pogriješe, moraju napustiti igru. Pobjednik je ono dijete koje je ostalo posljednje (Duran, 1995).

- Boj pijetlova

U igri može sudjelovati više igrača, ali se nadmeću dvoje po dvoje djece. Djeca stoje na jednoj nozi, ruke su im iza leđa. Skačući na jednoj nozi, sudaraju se nastojeći oboriti drugo dijete i prisiliti ga da stane na dvije noge (Brdarić, 1986).

- Neka puca, neka puca

Uloge: sudac i ostali

Rekviziti: lopta

Djeca izaberu tko će biti sudac, a onda svako dijete kaže sucu svoje tajno ime (da drugi ne čuju). Sudac sva imena zapisuje ili zapamti. Lopta se postavi na zemlju i svi se okupe oko nje te drže dva prsta jedne ruke ispružene prema lopti. Tada sudac govori: „*Neka puca, neka puca...*“ i kaže neko od tajnih imena djece. U tom trenutku svi potrče, osim onog djeteta čije je ime izgovoreno. To dijete hvata loptu i viče: „Stoj!“ Na zadanu zapovijed ostala djeca moraju stati, a prozvano dijete gađa jedno dijete loptom. Ako promaši ili dijete uhvati loptu, dobit će negativan bod, a ako ga pogodi, negativan bod dobiva pogođeno dijete. S pet negativnih bodova dijete napušta igru (Brdarić, 1986).

- Preskakanje vijače (Crven, bijeli, plavi)

U igri sudjeluju troje djece, a svako dijete je jedna boja (crvena, bijela i plava). Za igru je potreban konopac koji dvoje djece vrte, a treće dijete ga preskače sve dok ne pogriješi. Istovremeno svi u glas pjevaju: „*Crven, bijeli, plavi.*“ Ako dijete pogriješi, onda kada izgovore njegovu boju, može skakati i dalje, a ako pogriješi dok je izgovorena druga boja, ono ide vrtjeti konopac, a skače dijete čija je boja izgovorena (Brdarić, 1986).

- I okolo salata

Djeca se drže za ruke u kolu, a jedno dijete nalazi se unutar kola. Kolo se okreće, a djeca pjevaju: „*I okolo salata, salata, salata. I okolo salata, na veliki zbor. Poklanjam se na tebe, poklanjam se na tebe, poklanjam se na tebe i tebe uzimam!*“ Tada se dijete u sredini pokloni pred nekim u kolu, a svi ostali plješću i pjevaju: „*Sad se vidi, sad se zna, tko se kome dopada, oborili oči dolje, pa se vidi da se vole!*“ I par se poljubi u obraz. Dijete koje je bilo u sredini kola odlazi u kolo, a ono pred kim se poklonilo ostaje u kolu i igra se nastavlja (Duran, 1995).

- Kapa

Djeca se uhvate u kolo, a u sredinu se baca kapa. Držeći se čvrsto za ruke, kolo se nateže da bi se netko iz kola navukao da stane na kapu. Onaj tko stane na kapu, ispada iz igre. Na kraju ostaju samo dva djeteta koja, držeći se za ruke, pokušavaju jedno drugo navući na kapu. Pobjednik je onaj tko je ostao zadnji, tj. nije stao na kapu (Brdarić, 1986).

13.2. Dječje tradicijske igre s pjevanjem

Navedene tradicijske igre s pjevanjem i tradicijski plesovi preuzeti su iz obiteljske bilježnice, čija je vlasnica vodila glazbene i plesne skupine u kulturno – umjetničkom društvu te godinama bilježila iste kako bi riječi ostale za buduće generacije. Možemo reći kako je sve zapisano usmenom predajom.

- U pauna zlatna kruna

*U pauna zlatna kruna, moj paune moj,
u pauna zlatni rep, moj paune moj,
U pauna zlatna krila, moj paune moj,
paun leti da poleti, na čije će dvore stati?*

- Djevojčica platno bijeli

*Djevojčica platno bijeli, ovako, ovako.
Iz bunara vodu grabi, ovako, ovako.
Iz korita vodu lije, ovako, ovako.
Tu se pruža uska staza, ovako, ovako.
Tu prolazi mladi momak, ovako, ovako.
On pozdravlja djevojčicu, ovako, ovako.
Ona njemu otpozdravlja, ovako ovako.*

- Pilići

*Pipi, pipi, pi pi pi,
mama, mama gdje si ti?
Koko, koko, koko da,
evo djeco tu sam ja.
Pipi, pipi, pi pi pi,
gladni smo ti mama mi.
Koko, koko, koko da
meni zrno, vama dva!*

- Sjedi ježo

*Sjedi ježo u oranju,
Digni ježo jednu ruku.
Digni ježo drugu ruku.
Digni ježo jednu nogu.
Digni ježo drugu nogu.
Migni ježo jednim oko.
Migni ježo drugim okom.
Ustaj ježo iz oranja,
čipni ježo za nožicu.*

- Ide maca oko tebe

*Ide maca oko tebe, pazi da te ne ogrebe,
čuvaj mijo rep, da ne budeš slijep,
ako budeš slijep, otpast će ti rep.
Čauši, čauši, al će netko za uši,
čauši, čauši, al će netko za uši!*

- Kalo, kalilo

*Kalo, kalilo, kroz kalilo voda teče,
sjajno, žuto, zelen bor, zagorom,
čije ono dijete,
što ga ne zovete?
Mi smo ga zvali,
šećera mu dali.
Op sito, rešeto, i ja bi se okreto!*

- Moja diridika

*Moja diridika, jore na volololove,
Jore na volololove, jore na volove.
A ja igirigam i pivam za njigirgime,
I pivam za njigirgime, i pivam za njime.
Mene diridika zove večeralgagti,
Zove večeralgagati, zove večerati.
Fala diridiko, ja sam večeralgalgala,
Ja sam večeralgalgala, ja sam večerala.
Bil, bila leba i žuta pasuljguljgulja,
I žuta pasuljguljgulja i žuta pasulja.
Pa me, pa me nešto, u trbuhu žuljguljgulja,
U trbuhu žuljguljgulja, u trbuhu žulja.
Ddva krumpirigigira, za lukom maširigigira,
Za lukom maširigigira, za lukom mašira.*

- Kad se Ćiro oženio

*Kad se Ćiro oženio, čabar masti potrošio.
Čaj, Ćiro, sjedi s mirom, u cure ne diraj!
Sjedi Ćiro za trpezom, namazao se sa pekmezom.
Čaj, Ćiro, sjedi s mirom, u cure ne diraj!
Sjedi Ćiro na vrh slame, brkovima plaši vrane.
Čaj, Ćiro, sjedi s mirom, u cure ne diraj!*

13.3. Dječji tradicijski plesovi

- Igrala bi dere

Pleše se u kolu u lijevu stranu. Djeca se drže za ruke.

*Igrala bi dere, al ne smem od Pere,
a šta meni Pera smije, kad moj gazda nije.
Igrala bi dere, al ne smem od Pere,
idi kući pitaj Pere, ona igraj dere.
Avoj, dere, dere, tko to noge pere,
nejkad mama, nejkad tata, nejkad i ja sama.
Alaj volim Pere, čičkave čarape,
kupi lolo, lane moje, ma ne igro tape!*

- Jaši baba dorata

Pleše se u kolu u lijevu stranu. Djeca se drže za ruke.

*Jaši baba dorata, na doratu zvonce,
Ne dajte mu u kuću, polupat će lonce.
Svako svoga dorata drži na ularu,
A ja svoga dorata držim u kućaru.
Oj dorate, dorate, dorate u ritu,
Prodat ću te dorate, makar za forintu.*

- Ajd na livo

Pleše se u kolu u lijevu stranu. Djeca se drže za ruke.

*Aj na livo, brate Ivo,
Aad na desno, mila sestro.
Ajd na livo, ajd na desno,
ana ono isto mjesto,
nit na livo, nit na desno,
već na ono isto mjesto.
Moja nana, iju ju,
zatvorila kapiju.
Preskočit će moja dika,
da je još tolika.
Moja nana ćilim tka,
oće mene da uda.
Nemoj mati ćilim tkati,
ja se neću još udati.*

- Hopa, cupa, skoči

*Hopa, cupa, skoči,
a ti vidim oči, da ti vidim očice,
garava djevojčice.
Kruška, jabuka, šljiva,
mene voli Iva,
a ja Ivu neću,
bacim ga u vreću.
Opa, opa, opa,
ljubi cura popa,
ja bi kapelana,
ali mi ne da mama.*

- Igra kolo (Ljubi kolo)

Pleše se u krugu u lijevu stranu, jedno dijete je unutar kruga i ono pleše u suprotnu stranu. Pri kraju pjesme odabere drugo dijete, dovede ga do sredine kola, uhvate se pod ruku i vrte s dječjim poskocima. Ostala djeca čuče dok traje njihov ples.

*Igra kolo, igra kolo
u dvadesetidva,
u tom kolu, u tom kolu
lipi baja/seka igra.*

*A taj baja/seka, a taj baja/seka,
medna usta ima,
da me oće, da me oće
poljubiti s njima.*

*Sad se vidi, sad se zna
ko se kome dopada.
Sad se vidi, sad se zna
ko se kome dopada.*

- Mi smo djeca vesela

Pleše se u krugu u lijevu stranu, na pripjev svi stanu i pokazuju radnje.

*Mi smo djeca vesela u zelenoj bašći,
mi se znamo igrati i u frulu svirati.
Frula, frula, frulala,
zumba, zumba, zumbala,
op znaj da živi, naše selo veselo.*

- Brala sam žito i pšenicu

Jedna djevojčica je u sredini kruga, kolo se pleše u liju stranu. Na dio Malo vas, malo nas... svi se okrenu prema unutra i idu prema djevojčici, a na "Ajde Maro!" idu unazad u kolo i nastavljaju ponovno pjevati. Tada se i djevojčice zamijene pa druga ostaje u kolu.

*Brala sam žito i pšenicu,
u njoj sam našla prepelicu.
Malo nas, malo vas,
ajde Maro među nas.*

- Tko je moje guske krao

Pleše se u krugu, jedno dijete pleše unutra. Na dio: "Ti si moje guske krao!", upire po krugu u dvoje djece, a ona treće odabire i pleše s njim u sredini kola, pod ruku s dječjim poskocima.

*SVI: Ko je moje guske krao,
taj je pravi tat.
Ako mi ih natrag vratiš
imat ću te rad.
Ako mi ih natrag vratiš
imat ću te rad.
SOLO: Ti si moje guske krao,
ti si moje guske krao.
SVI: Čestitam ti na toj časti
što ti znadeš guske krasti.
Čestitam ti na toj časti
što ti znadeš guske krasti.*

- Lju, lju, ljuškalice

Djeca stoje okrenuta prema sredini kola i pokazuju radnje koje pjevaju. Na dio: “*Ajd u kolo ti!*” uhvate se u kolo i plešu u lijevu stranu.

*Lju, lju, lju, lju, ljuškalice,
skoči, skoči skakalica.
Čučni, čučni, čučalica.
Opet skoči skakalica.
Ajd u kolo ti,
druže voljeni.*

- Došla majka s kolodvora

Nekoliko djevojčica stoji u vrsti, a nasuprot njih stoji jedna djevojčica, na dio teksta: “*Evo vama (ime)!*”, ta djevojčica prelazi kod ove koja je bila sama i nastavljaju pjevati i plesati zajedno.

*SOLO: Došla majka s kolodvora,
dija, dija de.*
*SVI: Što će majka s kolodvora,
dija, dija, de.*
*SOLO: Tražim jedo dijete,
dija, dija, de.*
*SVI: Kako da se zove,
dija, dija, de.*
*SOLO: Nek se zove (ime djeteta),
dija, dija, de.*
*SVI: Što ćete nam dati,
dija, dija, de.*
*SOLO: Dat ćemo vam zlato,
dija, dija, de.*
*SVI: Evo vama (ime djeteta),
dija, dija, de.*

- Vlak teretnjak

Djeca stoje u vlaku, jedno iza drugoga i drže ruke na ramenima. Pleše se tako da se cijeli vlak kreće u lijevu i desno stranu. Lijeva, priključi desnu, desna priključi lijevu.

Ide vlak teretnjak, ćihu, ćihu, ćihu, hu.

Vozi tele do Kapele, ćihu, ćihu, ćihu, hu.

Kad je došlo Vrpolje, ćihu, ćihu, ćihu, hu.

Neće tele napolje, ćihu, ćihu, ćihu, hu.

Malo tele dobro zna, ćihu, ćihu, ćihu, hu.

Kad dolazi Kapela, ćihu, ćihu, ćihu, hu.

14. PISANA PRIPREMA ZA PROVOĐENJE AKTIVNOSTI NA TEMU: “KULTURA I TRADICIJA VINKOVAČKOG KRAJA”

CILJ

Različitim aktivnostima potaknuti djecu na istraživanje tradicijskih igara i običaja kraja u kojem živimo te probuditi ljubav prema našem zavičaju.

RAZVOJNE ZADAĆE

Tjelesni i psihomotorni razvoj

- Razvijati finu motoriku šake i prstiju krunjenjem kukuruza, tkanjem
- Razvijati vještine baratanja predmetima
- Razvijati motoriku ruku molovanjem, mljevenjem oraha
- Razvoj okulomotorne koordinacije i preciznosti zabijanjem čavlića pri izradi tamburice i čišćenjem oraha
- Zadovoljiti djetetovu potrebu za igrom

Socio-emocionalni razvoj i razvoj ličnosti

- Razvijati pozitivnu sliku o sebi
- Njegovati socijalne vještine, suradnički i timski odnos te međusobno dogovaranje
- Utjecati na razvoj pažnje, ustrajnosti i koncentracije u svim aktivnostima
- Utjecati na razvoj suradništva u skupnom radu
- Poticati na suradnju i planiranje kod grupnih aktivnosti
- Poticati i njegovati ljubav prema kraju u kojem živimo, tradicijskim igrama i običajima
- Poticati djecu da se pridržavaju pravila u aktivnostima

Spoznajni razvoj

- Omogućiti djeci neposredno istraživanje prirodnih i nestrukturiranih materijala koji su u prošlosti bili dio igre (kamenje, okominke, drvo)
- Upoznati djecu s hranom i načinom njene konzumacije u prošlosti (krumpir u ljusci, čvarci, slanina, kobasica, proja, luk)
- Razvijati osjetljivost na strukturu i teksturu materijala koje će koristiti u aktivnostima (okominke, kamenje, drvo, slama)

- Poticati razvoj spoznaje izrade ručnih radova (tkanje, oslikavanje platna)
- Omogućiti djeci da kroz govor i igru upoznaju i prošire znanja i iskustva o baštini i tradiciji našeg zavičaja
- Njegovati svijest o starinama i povijesti našeg kraja

Govor, komunikacija, izražavanje, stvaralaštvo

- Oživjeti stare i zaboravljene riječi koje se ne upotrebljavaju često u uporabnom govoru i tako bogatiti rječnik djeteta (krpare, okomine, čardak, proja, molovanje, tkanje)
- Poticati otvorenu komunikaciju na relaciji: dijete – dijete, dijete – odgojitelj, dijete – skupina
- Poticati djecu da govore o svojim ranijim iskustvima i doživljajima kroz aktivnosti (iskustva vezana za obiteljski dom)
- Poticati kreativnost u likovnom izražavanju i realizaciju vlastitih ideja
- Bogatiti aktivni dječji vokabular

ORGANIZACIJSKI UVJETI

- Sobu dnevnog boravka, hodnik, dvoranu i dvorište pripremiti za provedbu svih aktivnosti
- Formirati centre aktivnosti i primjereno ih označiti
- Pripremiti dovoljno materijala i učiniti ga dostupnim djeci
- Omogućiti nesmetano kretanje između centara aktivnosti
- Zaštititi stolove, podove i sve radne površine te pripremiti zaštitnu odjeću za djecu

MATERIJALNI UVJETI

- Stare rukotvorine
- Tradicionalni predmeti
- Drveni štapovi, grančice
- Slavonske nošnje
- Mašina za orahe
- Konac, igla
- Rajf, cvijeće
- Trake u boji
- Kartonski šešir
- Fraklići
- Ružmarin
- Daska, čekić
- Drvene kuhače
- Fotografije
- Plastične boce
- Kruh, lepinje
- Mast, paprika
- Potkove
- Jaje, žlica
- Guma
- Jabuke
- Vaga
- Orasi
- Tijesto
- Ulje
- Voda
- Šećer
- Pregače i zaštitna odjeća
- Karton
- Gumene rukavice
- Kukuruzu klipu i znu
- Pletene košare
- Pluto čepovi
- Tempere, kistovi
- Škare, ljepilo
- Sitne žitarice
- Raznolika zrna
- Valjak za boju
- Papiri, ljepilo

AKTIVNOSTI ZA OSTVARIVANJE ZADAĆA:

ETNO KUTIĆ – postavljen u sobi dnevnog boravka.

Ovdje se nalaze izložbeni primjerci starih rukotvorina i različitih tradicionalnih predmeta karakterističnih za slavonsko selo: ručni radovi, zlatovez, ponjavci, šokački peškiri, mlinac za kavu, oruđa kojima su se naši stari koristili za obradu zemlje, razne vrste korpica, petrolejska lampa, stara pegla i dr. Ovdje se nalaze naša gošća koja će nam pričati o slavonskoj tradicijskoj kulturi i običajima te o igrama i pjesmama iz svog djetinjstva (baka).

1. UVODNE AKTIVNOSTI

- „U seoskom dvorištu“

Poticajna aktivnost u dvorani za tjelesne aktivnosti, u dvorani postaviti poligon od prirodnih materijala

- Brojalica „Crni kovač“

*Crni kovač konja kuje
koliko čavli potrebuje,
jedan, dva, tri
to mi reci sada ti.*

- Pokretna igra „Jastreb i pilići“

Uloge: jastreb, kvočka, pilići

Jastreb odlazi na određenu udaljenost od kvočke i pilića. Za to vrijeme pilići se raštrkaju oko kvočke. Kada jastreb potrči, pilići viknu: „*Jastreb!*“ i trče što brže prema kvočki. Ako se pile drži za kvočku ili za neko drugo pile koje se već drži za kvočku, jastreb ga ne smije uhvatiti. Uhvaćeno pile postaje jastreb. Ukoliko nijedno pile nije uhvaćeno, jastreb ponovno odlazi na određenu udaljenost, pilići se razbježe. Igra se ponavlja.

- Posjet bake u nošnji

U posjet vrtiću (skupini) dolazi baka koja će nam pripovijedati o slavonskoj tradicijskoj kulturi i igrama iz svog djetinjstva. U mladosti bavila se izradom tradicionalnih rukotvorina različitim vrstama veza te demonstrira vez zlatnim koncem (zlatovez), heklanje, vezenje šokačkih peškira, fodrukanje i molovanje.

- Slavonski svatovi

Odgojiteljica dolazi odjevena u tradicionalnu slavonsku nošnju, a na glavi ima vjenčić.

Odgojiteljica: „Hvaljen Isus i Marija! Draga dico, ja vam se sutra udajem i želim imati vjenčanicu kao moja baka. Pogledajte me kakva sam! Pogledajte kako me mama lipo opremila. Ovo je vjenčić kakav je imala i moja baka, ovo je skuta, ovo je oplećak. Ma prava sam mlada jer šta bi sav svijet kazivao da nisam takva? A znate, moja baka vam je imala prave šokačke svate, a tako ću i ja!“

Odgojiteljica: „Što vi mislite, kakvi su to šokački svatovi?“ (djeca odgovaraju)

Odgojiteljica: „Nije vam to kao prije, kakvi kuvari, kakve sale. Vjenčić mi mater napravila, ne kao današnje mlade da idem u frizera. A koliko tek posla ima, još trebamo sami i otarce pripremiti, šator okriti, rezance za supu napraviti! Ju! Nisam vam ni rekla zašto sam ja došla. Ja sam vas lipo došla pozvati u reduše i uzovnice. Zna li što je to?“ (djeca odgovaraju)

Odgojiteljica: „Da vam pomognem, reduše i uzovnice vam pomažu mladencima oko svatova, oni pošteno rade, ne štete ruke. Oni su vam jako vridni, a kad se posao završi, onda se svi veselimo! Spomenula sam i otarke, znate li što je to?“ (djeca odgovaraju)

Odgojiteljica: „To su vam dico ručnici ili peškiri koje su šokci koristili za brisanje ruku i umivanje. U svatova je to ukras za kumove, djevera, mladoženju i čaju. Jao, ja s vama divanim, a sutra se udajem, koliko posla ima! Triba mi ružmarina i trobojnice, orase treba smljeti, trebaju rezanci za supu. Ajme mene, a svatovi sutra! Idemo sada u sobu, moje reduše i uzovnici, ne štedite ruke, budite vridni, onda ćemo se veseliti!“

2. CENTAR OBITELJSKIH I DRAMSKIH IGARA

- Štrudla

Ponuđena je mašina za mljevenje oraha, vaga, orasi, lisnato tijesto, žlice, ulje, šećer, recepti i pregače. Djeca mogu mljeti sastojke za štrudlu te ju samostalno napraviti.

- Mužnja krave

U ovom centru nalazi se kartonski model krave na kojemu je obješena gumena rukavica punjena vodom. Na vrhovima su rupice kako bi djeca mogla musti kravu. Ispod krave se nalazi posuda u koju će djeca izmusti mlijeko. Centar se nalazi u prostoru garderobe.

- Odijevanje u nošnje

Djeci je ponuđen oplećak, skute i tkanica. Samostalno se odijevaju u dječje slavonske nošnje.

- Krunjenje kukuruza

U košari nalaze se klipovi kukuruza koje će djeca krunjiti i oborci u koje se stavlja zrnje kukuruza. Bataljuške koje ostanu, iskoristit ćemo u kutiću građenja.

3. CENTAR LIKOVNIH AKTIVNOSTI

- Slikanje na platnu

Ponuđeno je platno, pluto čepovi, tempere. Djeca mogu oslikavati platno motivima po vlastitoj želji.

- Izrada slika

Ponuđene su različite sjemenke žitarica, slama, karton, ljepilo te djeca mogu izrađivati slike.

- Molovanje

Ponuđen je valjak za molovanje, tempere, papiri na zidu. Djeca mogu pomoću valjka s uzorkom (mustrom) oslikavati zid.

- Otarak

Ponuđena je bijela tkanina, crveni konac i igla kojom će djeca vesti svoj otarak.

- Mladenkin vjenčić

Ponuđeni su gotovi rajfovi za kosu koje djeca ukrašavaju umjetnim, svilenim cvijećem, raznim ukrasima i trakicama različitih boja.

- Slavonski šešir

Ponuđeni su kartonski šeširi koje djeca ukrašavaju šokačkim motivima, dukatima.

- Fraklići

Ponuđeni su fraklići koje djeca oslikavaju temperama.

4. CENTAR GRAĐENJA

- Ovako se igrao moj djed

Djeci su ponuđeni drveni oblutci, kora od drveta, grančice, okominke, kamenje različite veličine i oblika. Djeca grade po želji. U centru su slike starih građevina.

- Uradi sam

Djeci su ponuđene bataljuške od kojih će izrađivati različite kućice i druge igračke.

- Stare kuće

Djeci su ponuđene drvene letvice, kamenčići, ljepilo. Samostalno izgrađuju kuću.

5. CENTAR RUČNIH RADOVA

- Tkanje

Ponuđeni su drveni okviri s čavlicima, krpene trake različitih boja. Djeca mogu prstima provlačiti krpene trake između okomito postavljenih čavlića.

- Vežemo ružmarin

Ponuđene su grančice ružmarina, škare i trobojnice u trakama. Djeca režu trakice i tako vežu ružmarin.

- Rezanci za juhu

Ponuđeno je gotovo tijesto koje djeca stavljaju u mašinu za tijesto od kojega oblikuju rezance.

- Čistimo orahe

Ponuđeni su orasi, daska i čekić.

6. CENTAR IZRADE TRADICIJSKIH GLAZBALA

- Moja tamburica

Djeci su ponuđene drvene kuhače, čavlići, škare, čekić te oni mogu izrađivati tamburice.

- Izrada klepetaljke

Djeci je ponuđeno drvo u obliku pračke, jedna ravna grančica i uzica. Ravnu grančicu zavežu za drvo u obliku pračke. Trljajući dlanovima donji dio štapa, grana proizvodi zvuk.

- Sviraj mi listiću

Djeci je ponuđeno raznoliko lišće, pušući u list proizvodi se piskutavi zvuk.

- Zvečke

Ponuđeni su kukuruz, grah, kamenčići, riža, tijesto i plastične boce. Djeca napune boce sitnim materijalima te sviraju istim.

7. CENTAR ISTRAŽIVČKIH AKTIVNOSTI

- Što su jeli naši stari i stari predmeti

Izložene su fotografije nošnji, na stolu se nalazi starinski stolnjak, fenjer, keramička zdjela, nasoljeni crveni luk, slanina, domaća kobasica, čvarci, kuhani kukuruz, kruh iz krušne peći, pečeni krumpir u ljusci.

- Važemo orahe

Djeci su ponuđene radne liste na kojima se nalaze zadaci za mjerenje težine. Vagom provjeravaju što teži više (npr. očišćeni ili neočišćeni orah).

- Šetnja po gradu

U trajanju manifestacije „Vinkovačke jeseni“, u rujnu, provesti djecu po gradu kako bi proučavali uređenje gradskih ulica, i što se sve događa vezano za tradiciju našeg kraja.

8. NATJECATELJSKE IGRE (izvode se na dvorištu vrtića)

- Bacanje potkova

Djeci su ponuđene potkove i cilj je baciti potkovu što bliže zidu.

- Potezanje mosora

Djeca sjede na strunjačama jedno nasuprot drugome te potežu štap svaki na svoju stranu. Pobjednik je onaj koji povuče protivnika na svoju stranu.

- Jaje u žlici

Djeci su ponuđena jaja i žlice. Podijele se u dvije skupine te se međusobno natječu tko će prije prenijeti jaje na određenu udaljenost, ali jaje ne smije ispasti iz žlice. Ukoliko jaje ispadne i razbije se, taj sudionik napušta igru.

- Školica

Djeci je ponuđena kreda ili komad cigle pomoću koje označe polja za skakanje.

- Lastiš

Djeci je ponuđena guma koju preskaču mijenjajući visinu i oblik gume. Dijete gumu ne smije dotaknuti, ukoliko ju dotakne, ono ispada napušta igru.

- Izvadi jabuke

Djeci je ponuđena velika posuda s vodom u kojoj se nalazi nekoliko jabuka, te štoperica kojom se mjeri vrijeme potrebno za vađenje jabuka. Potrebno je u što kraćem roku izvaditi sve jabuke iz vode.

- Štap u flašu

Ponuđena je boca i štap na uzici koja se veže oko struke djeteta. Cilj igre je ubaciti štap u flašu dok je dijete okrenuto leđima boci.

9. ZAVRŠNE AKTIVNOSTI

- Pokretna igra „Ljubi, ne dangubi

Djeca stoje u kolu, a jedno dijete je u sredini kola i bira koje će dijete poljubiti. Koračajući ulijevo pjevamo:

*Ljubi, ljubi, ne dangubi,
Sad je vrijeme da se ljubi.*

Kolo se zaustavi i svi plješćemo u ritmu na sljedeću strofu, a dijete u sredini je izabralo drugo dijete, poljubi ga u obraz i odlazi na njegovo mjesto u kolu:

*Ljubi, ljubi, ne dangubi,
Ispali ti zubi,
Ljubi, ljubi, ne dangubi,
Ispali ti zubi!*

Ponovimo ovaj ples nekoliko puta, ovisno o interesu djece.

- Šokačko kolo

Djeca stoje u krugu, držeći se za ruke. Kolo se pleše u lijevu stranu. Prvi korak izvodi se na lijevo, s priključenjem desne noge. Zatim se isto ponovi na desnu stranu.

Piljkanje – igra s kamenčićima. Igra se jednom rukom, kamenčići se naizmjenično bacaju na tlo, a jednom rukom hvataju jedan po jedan kamenčić. Nakon prvog bacanja, bacaju se dva kamenčića, zatim tri i sve do pet.

15. ZAKLJUČAK

Prilikom izrade ovog diplomskog rada proširila sam i nadogradila svoja postojeća znanja. Sjedinjenjem mašte, kreativnosti i želje za novim spoznajama djeci možemo uvelike obogatiti odrastanje. Kulturna i tradicijska bogatstva trebaju nam biti nezaobilazna putanja u kurikulumu koji sami oblikujemo prema dobnim skupinama u vrtiću. Naš plan i program odgojno – obrazovnog rada treba pratiti dječje potrebe, u njega trebamo uklopiti dječje želje i interese. Smatram da teme koje su navedene u radu djeca vole i rado istražuju. Svako dijete voljelo bi znati kako se živjelo prije sto godina. Potaknimo dječju znatiželju i ugradimo im tradiciju i kulturu našega kraja koju trebamo živjeti i dan danas. Dosadašnjim radom u odgojno – obrazovnom sustavu primijetila sam kako odgojiteljice moga kraja koriste većinu aktivnosti koje sam navela kroz rad, vole starine i žive kako bi tu ljubav prenijele na vrtićku djecu. Ulažu trud u izradu materijala, igraonica, aktivnosti i projekata usko vezanih uz temu kulture i tradicije vinkovačkog kraja. Djeca se nakon nekog vremena rado prisjećaju što su naučili i samoinicijativno izvode igre i plesove. Smatram kako odgojitelje treba educirati i poticati u ovom polju, kako bi se naše bogatstvo očuvalo i prenosilo na sljedeće generacije.

Prema riječima Zvonimira Baloga, *“Onoliko koliko jedan narod ulaže u kuluru, duhovne vrijednosti, u tolikoj će mjeri egzistirati i svijet će o njemu znati.”*.

16. LITERATURA

1. Brdarić, R. (1986). Brojalice i pjesme iz Slavonije i Baranje. Osijek: Gro tipografija
2. Duran, M. (1995). Dijete i igra. Zagreb: Naklada Slap
3. Gligorević Lj. (1998). Iz tradicijskog života. Vinkovci: Gradski muzej Vinkovci
4. Ivančan I. (1971). Folklor i scena. Zagreb: Prosvjetni sabor RH
5. Ivanković I. i Šimunić V. (2001). Hrvatske narodne nošnje. Zagreb: Multigraf
6. Janković S. (1967). Šokačke pismice. Vinkovci: Iskra
7. Knežević, G. (2002). Naše kolo veselo. Zagreb: Ethno d.o.o.
8. Landeka, M. (ur.) (2007). 40 Vinkovačkih jeseni. Vinkovci: Grad Vinkovci i Zajednica kulturno-umjetničkih djelatnosti Vukovarsko-srijemske županije
9. Lovretić J. (1990). Otok. Vinkovci: Privlačica
10. Muraj A. i Vitez Z. (2008). Predstavljanje tradicijske kulture na sceni i u medijima. Zagreb: Institut za etnologiju i folkloristiku
11. Njikoš J. (1997). Gori lampa na srid Vinkovaca. Vinkovci: Privlačica
12. Petković D. (2006). Srednjovjekovna naselja sjeverozapadnog dijela vinkovačkog kraja. Vinkovci: Gradski muzej Vinkovci
13. Radauš – Ribarić Lj. (1975). Narodne nošnje Hrvatske. Zagreb: Spektar
14. Sekulić, A. (ur.) (2007). Šokadija i Šokci: Podrijetlo i naseljavanje. Vinkovci: Privlačica
15. Sekulić, A. (ur.) (2007). Šokadija i Šokci: Život i običaji. Vinkovci: Privlačica
16. Šeravić, S. (ur.) (1990). Međunarodna smotra folklora. Zagreb: Arto
17. Španiček Ž. (1995). Narodno graditeljstvo Slavonije i Baranje. Vinkovci: Privlačica
18. Žakula B. (2006). Etno frizure Hrvatske. Vinkovci: Kulturni centar Gatalinka
19. www.hrvatskifolklor.hr (Pristup 25.8.2018.)
20. <http://www.azoo.hr/images/strucni2015/Nacionalni-kurikulum-za-rani-i-predskolski-odgoj-i-obrazovanje.pdf> (Pristup 6.9.2018.)